

Zaznamenaná výuková situace	Její alternativní průběh
Učitel vnímá báseň jako objekt, pro jehož úplné pochopení stačí vypátrat, co do něj „záměrně nebo nezáměrně“ vložil jeho tvůrce a co je v díle přítomno jako objektivní a provždy platný fakt. Úryvky ze záznamu: <i>Kdo přiměl otce, aby se nad sebou zamyslel? Ten malý vnouček, [když mu] řekl: až budeš starej, až se budeš klepat taky, až budeš nepohodlněj pro mě, tak já ti to koryto taky udělám.</i>	Učitel si uvědomuje, že skutečná báseň se vzpírá všem šablonám, podle nichž by ji bylo možné spolehlivě a do všech detailů vysvětlit. Říká: <i>Přečtete si znovu otázku, která je v samém závěru básně. Proč zůstává bez odpovědi? Co když je všechno jinak a dítě není ještě schopno pochopit, co přináší stárání a smrt? Co když dítě vůbec netuší, že svými otázkami přimělo otce, aby změnil své chování? Proč se v posledním verši vyskytuje zrovna slovo „kolo“?</i>
Celý postup vytváří dojem, že se každá báseň dá uspokojivě nahradit nějakou jednoznačnou, stručnou parafrází.	Čtenáři si kladou otázky, o jaké cíle a efekty může báseň usilovat, čím si vydobývá pozornost a v čem spočívají její hodnoty.

Publikace vznikla v rámci výzkumného záměru Ústavu pro českou literaturu Akademie věd České republiky, v. v. i., (RVO: 68378068).

Anglicismy viditelné i neviditelné

Olga Martincová

O.Martincová@seznam.cz

KLÉGR, A., BOZDĚCHOVÁ, I. *Lexikální anglicismy v češtině*. Praha: Univerzita Karlova, nakl. Karolinum, 2024.

Současné postavení angličtiny v mezinárodní komunikaci i v komunikaci národního jazyka vyvolává intenzivní zájem o vliv angličtiny na národní jazyk, a to jak ze strany uživatelů jazyka, tak ze strany lingvistů. Za všechny mezinárodní lingvistické aktivity uveďme alespoň vědecko-výzkumnou činnost asociace GLAD (Global Anglicisms Database Network), jejímž cílem je vytváření globální databáze anglicismů v evropských i mimoevropských jazycích. Rovněž česká lingvistika věnuje vlivu angličtiny na češtinu značnou pozornost, zvláště v posledních třech desetiletích. Přesto se i přes nemalý počet statí, studií i několik dílčích monografií ukazuje, že ve sféře lexika se-trvává hlavně zájem o přímé přejímky, zatímco o jiné typy lexikálních anglicismů je zájem doposud spíše okrajový. V tomto kontextu je třeba uvítat nedávno vydanou monografii o lexikálních anglicismech v češtině, jejíž autoři A. Klégr a I. Bozděchová se zaměřují na ty typy anglicismů, které „nejdou v české lingvistické literatuře popsány, [nebo jsou popsány] pouze letmo“ (s. 9). Jde o **pseudoanglicismy**, **kalky** a **hybridní anglicismy**. Základní typ anglicismů, tj. **přímé přejímky**, jejichž anglický původ je více či méně zřejmý, „viditelný“ z jejich formy a významu (*level*, *chat*, *talkshow*, *fastfood*, *offline*, *cool*, *home office*), však také nenechávají autoři bez povšimnutí. Je charakterizován v úvodní kapitole (a i jině), přihlíží se k němu při řešení obecných otázek, jako je vymezení pojmu/termínu anglicismus, při klasifikaci anglicismů apod.

Monografie je členěna do 8 kapitol. Závěrečnou část tvoří přílohy obsahující shromážděný jazykový materiál ke kapitolám 2, 3 a 5, dále pak bibliografický soupis a jmenný rejstřík. Za zmínku stojí způsob uvádění bohaté zahraniční i domácí literatury, k níž autoři přihlížejí nebo z ní čerpají. Pokládáme za čtenářsky vstřícné, že ji zařazují do úvodu každé kapitoly. Umožňují tak ukázat popisovaný typ anglicismů v širších souvislostech a bezprostředně seznamovat čtenáře s řešením dané problematiky v evropském kontextu.

Vlastním materiálovým kapitolám (2–7) předchází kapitola úvodní, v níž se přibližuje obecná problematika anglicismů. Kromě definic a klasifikací anglicismů ve stěžejních zahraničních a českých pracích se zde setkáváme s mnoha závažnými otázkami. Mezi ně patří i zamyšlení nad dnešními postoji uživatelů (odborníků i laiků) k anglicismům v češtině, ale i ve slovenštině a němčině.

První materiálová kapitola se týká **pseudoanglicismů**. Podle autorů jsou to lexikální prostředky, které vznikly v češtině bez anglické předlohy, tj. v angličtině neexistují, avšak vyznačují se přítomností alespoň jednoho anglického komponentu (s. 50). Řadí se k nim jak lexémy, které obsahují pouze anglické prvky (*gólman*, *babybox*, *technoparty*), tak i ty, které vznikly v češtině z anglických přejatých slov nebo anglických slovotvorných základů: odvozováním (*marketák*, *ajťák*, *developerka*, *esemeska*, *shopík*, *developerství*, *internetovost*, *grepový* – ke *grep*), křížením neboli blendingem (*develotr* – z *developer* a *lotr*), krácením (*basket* – z *basketbal* (angl. *basketball*)) atp. Za pseudoanglicismy se pokládají i případy jako *nohejbal*, *učiteling* aj. Jak patrně, pojetí pseudoanglicismů je široké. Umožňuje tak nejen zajímavá zjištění o zdánlivě anglických slovech, o užití angličtiny při tvoření slov v češtině, ale také s sebou nese řadu obecných otázek. Především k nim patří hranice mezi procesy adaptace (přizpůsobení, počestění) a integrace anglicismů do češtiny a mezi tvořením slov z anglického materiálu v českém komunikačním prostoru.

Lexikální a sémantické **kalky** (kapitola 3) autoři opodstatněně charakterizují jako opomíjené kategorie českých anglicismů. **Lexikální kalky** se zakládají na nahrazování (překlady) komponentů anglického výrazu českými komponenty (*křovinořez* < *brushcutter*; *uhlíková stopa* < *carbon footprint*), **sémantické kalky** se vyznačují přejetím významu anglické předlohy (v počítačové oblasti *myš* < angl. *mouse*). Z mnoha podnětů, postřehů a poznatků obsažených v této kapitole chceme upozornit alespoň na jedno důležité zjištění, totiž že zatímco v souboru lexikálních kalků představují nejpočetnější skupinu dvouslovné výrazy (*chytrý telefon* < *smart phone*, *koncový zákazník* < *end customer*), u sémantických kalků převažují naopak jednoslovné (v počítačové oblasti *adresa*, *administrativa*, vlada').

4. kapitola zaujme svým zaměřením na **pseudokalky**, na kategorii, jejíž problematika se dostává v poslední době do popředí lingvistického zájmu (mj. je jim věnována letošní konference ESSE (European Society for the Study of English) v Lausanne). Pseudokalky se rozumějí výrazy, které nemají v angličtině předlohu a vznikají na základě kalků v přejímajícím jazyku. Pro jejich vznik, a proto i pro slabé povědomí o jejich vazbě na angličtinu se o nich hovoří jako o **neviditelných anglicismech**.

Patří k nim např. *železnák* utvořený z kalku *železný muž* (angl. *iron man*), *vymývačka mozků*, ohlupující seriál, film ap.⁴ ze spojení *vymývání mozků* (angl. *brainwashing*).

Rovněž 5–7. kapitola přináší inspirativní poznatky. V 5. kapitole se setkáváme s pojetím **hybridů** českou lingvistikou dosud obecně nepřijímaným. V monografii se jako hybridy chápou i lexikální jednotky tvořené spojením základů cizojazyčného původu s domácími příponami a předponami (*kempař*, *influencerka*, *detektivka*, *facebookový*, *bikerský*, *předinternetový*, *přebookovat*). Významným přínosem je nástin **typologie anglicismů** v 6. kapitole. Ukazuje, že ve sféře anglicismů je nejen možné, ale i potřebné pracovat s jemnější klasifikací, má-li se postihnout jejich specifická situace v češtině. V následné 7. kapitole se pak autoři zamýšlejí nad otázkou, nakolik se přejímání slov z angličtiny stává impulsem pro **slovotvornou kreativitu** českých mluvčích, a na bohatém materiálu ilustrují rozpětí a centra slovotvorné tvořivosti (srov. např. zdroněliny *droneček* < *dron*, *bejbísek* < *baby*, *pineček* < *PIN*, *shopík* < *shop*).

Prezentovaná monografie nenechává čtenáře na pochybách, že jde o práci přínosnou jak v rovině teoretické, tak v rovině konkrétního lexikálního materiálu. Nemohli jsme zde dostatečně postihnout prohloubené dosavadní či nové výklady jevu ani zachycené a popsané slovotvorné a sémantické procesy a ani vnitřní klasifikaci probíraných typů anglicismů. Je přirozené, že některé obecné otázky bychom mohli pojímat jinak, že některé lexikální prostředky a skupiny bychom interpretovali a hodnotili odlišně. Máme za to, že monografie přinesla jasnější představu toho, co všechno přejímání z angličtiny přináší, že vedle přejímek viditelných, zřejmých, je třeba počítat s neviditelnými anglicismy, které mohou mít na češtinu nemalý vliv. *Lexikální anglicismy v češtině* svým zaměřením, bohatým materiálem i způsobem výkladu mohou být chápány i jako didaktická publikace k lepšímu porozumění anglicizace v češtině i toho, jak se s ní čeština vyrovnává.